

БІОГРАФІЯ М. І. САВИЧА ДО ОДЕСЬКОГО ПЕРІОДУ: ДІЯЛЬНІСТЬ В КИРИЛО-МЕФОДІЄВСЬКОМУ БРАТСТВІ

Т.С. Кушнір

*студентка III курсу історичного факультету,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова
Тел. +38098-649-40-78; email: tanichkakushnir2905@rambler.ru*

Метою статті є розгляд діяльності М.Савича в Кирило-Мефодієвському товаристві. Діяльність М. Савича залишила яскравий слід у історії України та Одеси. Він був видатним членом Кирило-Мефодіївського товариства та значним громадським діячем. У даній публікації описується його життя і творчість.

Ключові слова: М.Савич, Кирило-Мефодіївці, Одеса, революційні ідеї, Харківський університет.

Целью статьи является рассмотрение деятельности Н. Савича в Кирилло-Мефодиевском обществе. Деятельность Н.Савича оставила яркий след в истории Украины и Одессы. Он был выдающимся членом Кирилло-Мефодиевского общества и значительным общественным деятелем. В данной публикации описывается его жизнь и творчество.

Ключевые слова: Н.Савич, Кирилло-Мефодиевцы, Одесса, революционные идеи, Харьковский университет.

The aim of the article is to elicit N.Savych's activity at Cyril and Methodius Society. His activity left a deep trail in the history of Ukraine and Odessa. N.Savych was a prominent member of Cyril and Methodius Society and a significant public figure. The article reveals his life and activity.

Key words: N.Savych, members of Cyril and Methodius Society, Odessa, revolutionary ideas, Kharkov University.

Актуальність звернення до даної теми в наші дні обумовлена, в першу чергу, певним соціально-історичним контекстом. Він полягає в тому, що ми не повинні втрачати історичну пам'ять, не повинні забувати про ту роботу, яка була зроблена нашими попередниками. Кирило-Мефодіївці внесли величезний внесок не тільки в історичну науку, але і в політичну науку, політичну філософію та історію політичних вчень. Дослідники мали вельми оригінальні політичні погляди, які були відображені в їх творах, статутах, закликань та правилах.

Благородну пам'ять нащадків заслужив кирило-мефодієвець Микола Іванович Савич — особистість примітна, ідеолог Кирило-Мефодіївського товариства, який залишив яскравий слід у суспільно-політичному русі XIX століття.

Микола Іванович Савич народився 1 січня 1808 року, у родині дідиця Полтавської області Гадацького району в селі Середняках. «Життя його розподілилось на дві майже рівні половини: сорок до одеських років і сорок чотири одеських...» - зазначає відомий краєзнавець Г. Д. Зленко. Батько Миколи Івановича належав до числа найосвіченіших людей - він був володарем великої бібліотеки, складеної з творів французьких письменників - енциклопедистів. Савич молодший вже з юнацьких років мав можливість ознайомитися з передовими ідеями того часу - ідея Великої Французької революції. В селі Середняках закінчив школу на відмінно, після чого вступив на філософський факультет Харківського університету. Микола Іванович, як молодий літератор, підтримував тісні стосунки з відомим байкарем П.Гулаком-Артемовським. Вони не просто були знайомими, але й стали хорошими друзями. У нього на квартирі в 1826 році Савич познайомився з Адамом Міцкевичем, котрий повертався тоді із Криму. Це знайомство стало в пригоді пізніше, коли з'явилась потреба в посередництві між Шевченком і Міцкевичем. В 1827 році закінчує Харківський університет. Микола Іванович закінчив юридичний факультет в Петербургському університеті [5: 35].

1828-1829 служив у драгунському полку, під час турецької компанії. Прослуживши деякий час, Савич повернувся в рідні місця, декілька років жив у свого батька [1: 46]. У 30-х роках Савич вирушає до Парижа, щоб поповнити свої знання. У 1831-1834 роках навчається, слухає лекції у Колеж де Франс, вивчає хімію, щоб застосувати європейські досягнення у своєму господарстві. У коледжі Савич вивчав твори французьких просвітників та соціалістів-утопістів [5: 39].

Після повернення до дому у 40-х роках, жив і працював в селі, лише іноді виїжджав до Києва та Полтави. Глибокі знання, широкий кругозір, співчутливе ставлення до трудового селянства відкрили йому шлях до знайомства з Т.Шевченком, М.Гулаком, М.Костомаровим і входженням до Кирило-Мефодіївського братства [2: 57].

25 грудня 1846 року на квартирі у М. Гулака зібралися Шевченко, Костомаров, Савич і Навроцький (колядувати, як казав О. Кониський). Зав'язалася розмова про долю покріпаченого українського народу та про можливість федеративного об'єднання слов'ян. Друзі не знали, що за стіною в сусідній кімнаті сидить донощик Петров, все чує й записує. Ось що він повідомляв у своєму мерзенному доносі: «У цій розмові поміщик Савич гаряче переконував у необхідності знищення в Росії монархії і запровадження влади народної ... Далі Савич доказував можливість здійснити такий переворот при сучасних, на його думку, нерозсудливих діях уряду». М.І. Савича вважають належним до революційного крила Кирило-Мефодіївського товариства, яке прагнуло шляхом повстання повалити самодержавство і кріпаччину. Ці відомості підтверджуються документом № 73 з особистої справи М. Савича.

Петров у своєму доносі наступним чином характеризував Савича: «... поміщик Савич ревно доводив необхідність знищити в Росії монархічний спосіб правління і намагатися влаштувати правління народне з представницьких форм, в якому б

кожне окреме слов'янське плем'я мало у себе особливого представника, що засідає в загальному Раді слов'янських племен [1: 62]. На думки Савича були роблені заперечення і питання професором Костомаровим. Далі Савич доводив можливість провести такий переворот при справжніх, на його думку, неблагорозумних вчинках уряду, приводячи в приклад споруду Київської фортеці, що він говорив з одним інженерним офіцером і що офіцер цей доводив йому необхідність такої споруди, як важливого стратегічного пункту. Але, що, на думку Савича, це буде зручне місце для зборів осіб, які мають намір провести повстання ...». Він критикував «нерозумні розпорядження замовників 1825 року» (декабристів), які перешкодили їм «виконати їм свої наміри». «Дух народний, - говорив Савич, - обов'язково повинен звільнитися від тяжіючого над ним деспотизму». Він вважав, що дійовими помічниками і їх справі можуть бути також вихованці військово-учбових закладів, коли між ними поширити «ідею свободи» [5: 45]. Далі він повідомляв, що на думку Савича, уряд в Росії «бажає придушити народний дух, або, - як висловлював це поміщик Савич, - бажає ввести в Росії катаїзм, але що дух народний необхідно повинен вивільнитися від тяготячому на ньому деспотизму». Все це дає нам право говорити, з одного боку, про вплив на ідеологію Савича ідей французького утопічного соціалізму і, з іншого боку, стверджувати наявність революційних тенденцій в його ідейно-політичних поглядах. Однак вважати Савича представником революційного напрямку, на нашу думку, не можна, так як для цього ми не володіємо достатніми підставами. Робити ж подібний висновок на підставі лише свідчення Петрова, нехай навіть і цілком правдоподібного, не слід. Та й взагалі Савич представляється нам людиною, вкрай невірніваженим, з деякими дивацтвами: так, в Парижі він намагався видавати себе за родича царя, доводячи своє походження від Романових, а потім писав цареві покаянного листа про це.

На початку січня 1847 року у Києві Тарас Шевченко вручив Савичу рукописну копію поеми «Кавказ» для передачі Адаму Міцкевичу в Парижі. Це доручення, як твердив пізніше М. Савич, він виконав. Останнім у 3 відділення був доставлений Савич. З документу № 58 особистої справи М. Савича, ми бачимо прохання гр. Орлова у Лева Олексійовича: «... М.І.Савич в кінці 1846 року відправився за кордон, де знаходиться і досі, по надзвичайній потребі, государ імператор повеліти зволив при поверненні Савича в Росію затримати його на самому кордоні, опечатати, не розглядаючи на місці, всі його папери і речі і негайно відправити до Санкт-Петербурга в 3 відділення в супроводі самого благонадійного і вірного чиновника під найсуворішим наглядом ...»[1: 120].

Отримавши від посольства вказівку про повернення в Петербург, він 25 червня (мабуть, нового стилю) намагався покінчити самогубством у місті Касселі, де пішов у лазню і там бритвою завдав собі рани на обох руках і шії. «Причина такого посягання, як пояснював Савич, полягала в тому, що йому за височайшим повелінням оголошено від посольства нашого у Франкфурті наказ повернутися в Росію, і він при всій невинності своєї боявся бути засудженим» [1:136]. Цей випадок підтверджується документом № 66, в якому гр.

Нессельрод, пише гр. Орлову: «...Ви зводите побачити, шановний пане, що поручик Савич, страждаючи меланхолією, пояснює свій замах на самогубство тим що, отримавши повеління повернутися в Росію, він цією звісткою сильно вражений і хоча відчуває себе невинним, але побоюється осуду. При цих обставинах неможливо було дозволити Савичу продовжувати свою подорож без нагляду і також потрібно було дати йому час поправитися від нанесених собі ран. Тому я написав до барона Дернберг прикладене при сем відношення, просячи його взяти на себе обов'язок мати піклування про нього і в разі можливості відправити його з провідником, по крайній мірі, до Любека, куди я не забув поставитися прямо до нашого генерального консулу з проською спостерігати за Савичем при відправленні його на пароплаві і на протязі подальшого його подорожі до Росії ...» [3: 123].

Доставлений в липні в 3 відділення Савич на допиті категорично заперечував як свою участь в братстві, так і розмови, приписувані йому Петровим. З цього приводу він на допиті 19 липня заявив: «...Що я доводив необхідність знищення монархічного правління, це несправедливо. Навпроти того, я стверджував, що в Росії воно необхідне.» У поданні цареві з приводу Савича наряду з пропозицією відправити його в належне йому масток у Полтавській губернії під нагляд місцевої влади гр. Орлов писав: «Боргом вважаю звернути ще увагу на самого Савича. Офіцер цей, будучи хворобливого стану, вельми тихий, боязкий і показує надзвичайну неповоротність розуму, так що дуже сумнівно, володіє, чи володіє він і нині здоровим глуздом. Вчинки ж його за кордоном безглузді розповіді про своє походження і замах на самогубство, безсумнівно доводять, що за кордоном він піддавався випадків божевілья» [2: 77].

Документ № 86 дає майже повну інформацію про допит Миколи Івановича, який називається: «Про поручика Савича». «Відставний поручик Савич, причетний до Україно-слов'янської справи, повернувся з-за кордону, і кронштадтський військовий губернатор, супроводжуючи його з усіма паперами в 3 відділення канцелярії, з тим разом доставив запечатаний пакет на найвище ім'я від нашого генерального консула в м. Любеку Шлецера. При поясненнях з Савичем помічено, що він вельми тихого і боязкого характеру і показує надзвичайну неповоротність розуму. На запропоновані йому словесні питання він відповідав, що ніколи не дозволяв собі тих революційних розмов, які йому приписують, крім того тільки, що дійсно говорив про китаїзм в Росії, але без всякого дурного наміри; що він зовсім не знав про Україно-слов'янське товариство; був знайомий з Гулаком, Костомаровим і Навроцьким нетривалий час і бачився з ними не більше двох разів; що в Касселі він робив замах на самогубство (пустивши з обох рук кров у ванні), тому що з часу оголошення йому найвищого повеління повернутися в Росію він знаходився в жаху і як би в безпам'ятстві. Після цього Савичу запропоновані письмові запитання, на які він виявив готовність відповідати за абсолютно щиро. У паперах Савича не було нічого особливого важливого. Через півроку його вислали на Гадяччину, де він безвиїзно прожив до 1848 року, коли переселився в Одесу [4: 78].

В цьому дослідженні ми розглядали мало вивчену постать Миколи Івановича Савича. Хоча комплексного дослідження діяльності М.І.Савича не було, це не означає, що його діяльність не залишила яскравий слід у історії України та Одеси. Отже, Микола Іванович, член Кирило-Мефодіївського братства та громадський діяч нашого міста. В історії Одеси, Микола Іванович зіграв важливу роль, адже займав багато важливих посад та був соціально активним членом громади.

По біографії ще не має комплексної роботи, тому потрібно працювати над цією темою, щоб не було темних сторінок у нашій історії.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Зайончковський П.А. Кирилло-Мефодиевское общество / П.А. Зайончковський. – М.: Изд-во МГУ, 1959. – 172 с.
- 2.Кирило-Мефодіївське товариство. – Т. 3 – К.: Наукова думка, 1990. – 453 с.
- 3.Кушнір Т. Кирило-мефодіївець М.І. Савич: історичний портрет / Т. Кушнір // Матеріали 69-ї звітної студентської наукової конференції ОНУ імені І.І. Мечникова. Секція: історія України. – Одеса: Астропринт, 2013. – С. 122-125.
- 4.Оксман Ю.Г. Кирилло-Мефодиевцы в Новоросии / Ю.Г. Оксман // Борьба классов. – 1924. – № 1-2. – 342 с.
- 5.Сергієнко Г.Я. Яскрава сторінка визвольного руху / Г.Я. Сергієнко. – К.: ТОВ «Знання», 1971. – 48 с.

*Рекомендовано до друку науковим керівником д.і.н., доц. Т.Г. Гончаруком
Стаття надійшла до редакції 15.04.2014*